

Lise Tøgeby

Indledning: begrebet politisk kultur

De følgende fem artikler handler umiddelbart om meget forskellige emner, om Folketinget, om arbejderbevægelsen, om kommunal administration, om velfærdsstaten og om politiske holdninger. Men der er alligevel det fælles ved de fem artikler, at de alle anvender begrebet »politisk kultur« som centralbegreb.

Politisk kultur kan imidlertid være så mange ting, og begrebet bliver da også tillagt en række forskellige betydninger i de fem artikler. Fælles for alle artiklerne og for alle forfatternes brug af begrebet er dog, at man forholder sig til den subjektive dimension af politik eller til de meningsbærende elementer. Den amerikanske politolog Lucian W. Pye har en gang givet denne meget brede, men også ram-mende, beskrivelse af, hvad det er for sider af det politiske liv, man forsøger at indfange med begrebet »politisk kultur«:

»in any operating political system there is an ordered subjective realm of politics which gives meaning to the polity, discipline to institutions, and social relevance to individual acts. The concept of political culture thus suggests that the traditions of a society, the spirit of its public institutions, the passions and the collective reasoning of its citizenry, and the style and operating codes of its leaders are not just random products of historical experience but fit together as a part of a meaningful whole and constitute an intelligible web of relations. For the individual the political culture provides controlling guidelines for effective political behavior, and for the collectivity it gives a systematic structure of values and rational considerations.« (Pye & Verba, 1965: 7)

Begrebet »politisk kultur« blev introduceret i statskundskaben i forbindelse med strukturfunktionalisternes analyser af politisk udvikling i slutningen af 1950erne. Den mest kendte udformning fik begrebet i Gabriel A. Almonds og Sidney Verbas bog *The Civic Culture* fra 1963. *The Civic Culture* er en komparativ analyse af den politiske kultur i fem lande: USA, England, Vesttyskland, Italien og Mexico. Undersøgelsen er foretaget med henblik på at belyse de kulturelle betingelser for et stabilt demokrati. I en senere diskussion redegør Almond for de historiske og teoretiske forudsætninger for bogen og skildrer her, hvorledes begrebet politisk kultur er blevet til i et forsøg på at forstå, hvorfor demokratiet i for eksempel Tyskland, Frankrig og Italien brød sammen i forbindelse med den økonomiske og politiske krise i mellemkrigstiden, mens demokratiet i lande som England og USA, viste sig at være modstandsdygtigt. Forklaringen skulle findes i den forskellige politiske kultur. Med henvisning til de klassiske forfattere fremhævede Almond værdien af en blandet forfatning og en dertil svarende blandingskultur, der lagde vægt på både aktiv deltagelse fra borgernes side og på respekt for myndighederne (Almond & Verba, 1980). En sådan blandingskultur, the civic culture, mener Almond at finde i USA og England, men ikke i Vesttyskland, Italien og Mexico (Almond & Verba, 1965).

Lise Tøgeby

Indledning: begrebet politisk kultur

De følgende fem artikler handler umiddelbart om meget forskellige emner, om Folketinget, om arbejderbevægelsen, om kommunal administration, om velfærdsstaten og om politiske holdninger. Men der er alligevel det fælles ved de fem artikler, at de alle anvender begrebet »politisk kultur« som centralbegreb.

Politisk kultur kan imidlertid være så mange ting, og begrebet bliver da også tillagt en række forskellige betydninger i de fem artikler. Fælles for alle artiklerne og for alle forfatternes brug af begrebet er dog, at man forholder sig til den subjektive dimension af politik eller til de meningsbærende elementer. Den amerikanske politolog Lucian W. Pye har en gang givet denne meget brede, men også ram-mende, beskrivelse af, hvad det er for sider af det politiske liv, man forsøger at indfange med begrebet »politisk kultur«:

»in any operating political system there is an ordered subjective realm of politics which gives meaning to the polity, discipline to institutions, and social relevance to individual acts. The concept of political culture thus suggests that the traditions of a society, the spirit of its public institutions, the passions and the collective reasoning of its citizenry, and the style and operating codes of its leaders are not just random products of historical experience but fit together as a part of a meaningful whole and constitute an intelligible web of relations. For the individual the political culture provides controlling guidelines for effective political behavior, and for the collectivity it gives a systematic structure of values and rational considerations.« (Pye & Verba, 1965: 7)

Begrebet »politisk kultur« blev introduceret i statskundskaben i forbindelse med strukturfunktionalisternes analyser af politisk udvikling i slutningen af 1950erne. Den mest kendte udformning fik begrebet i Gabriel A. Almonds og Sidney Verbas bog *The Civic Culture* fra 1963. *The Civic Culture* er en komparativ analyse af den politiske kultur i fem lande: USA, England, Vesttyskland, Italien og Mexico. Undersøgelsen er foretaget med henblik på at belyse de kulturelle betingelser for et stabilt demokrati. I en senere diskussion redegør Almond for de historiske og teoretiske forudsætninger for bogen og skildrer her, hvorledes begrebet politisk kultur er blevet til i et forsøg på at forstå, hvorfor demokratiet i for eksempel Tyskland, Frankrig og Italien brød sammen i forbindelse med den økonomiske og politiske krise i mellemkrigstiden, mens demokratiet i lande som England og USA, viste sig at være modstandsdygtigt. Forklaringen skulle findes i den forskellige politiske kultur. Med henvisning til de klassiske forfattere fremhævede Almond værdien af en blandet forfatning og en dertil svarende blandingskultur, der lagde vægt på både aktiv deltagelse fra borgernes side og på respekt for myndighederne (Almond & Verba, 1980). En sådan blandingskultur, the civic culture, mener Almond at finde i USA og England, men ikke i Vesttyskland, Italien og Mexico (Almond & Verba, 1965).

Tankegangen er den, at det ikke er tilstrækkeligt, når man skal forstå, hvorledes et politisk system fungerer, at inddrage materielle interesser og institutionelle strukturer, men at det er nødvendigt også at inddrage den politiske kultur. Det er videre tanken, at der eksisterer et funktionelt forhold mellem kultur og struktur, således at eksempelvis et stabilt demokrati kun er muligt under ganske bestemte kulturelle betingelser. Denne indsigt kan yderligere bruges til at forstå, at man ikke uden videre kan overføre politiske institutioner, der fungerer i Vesteuropa, til de mange nye lande i Asien og Afrika. Heraf udspringer begrebets betydning for den disciplin, der er blevet kaldt »politisk udvikling« (jfr. Pye & Verba, 1965 og Almond & Powell, 1966).

Det meste af den forskning, der siden er foretaget under anvendelse af begrebet »politisk kultur«, har rødder tilbage til de oprindelige overvejelser hos funktionaristerne. Jeg vil i det følgende opregne fire hovedtendenser, hvor forskellige elementer i den oprindelige teoridannelse er blevet rendyrket.

Nogle forfattere bruger begrebet politisk kultur således, at der lægges vægt på, at det er kulturen, der giver mening og tolkning til adfærd og institutioner. Heraf følger, at personer eller grupper med forskellig kultur har vanskeligt ved at forstå hinanden, og at institutioner, der er tilpasset én form for politisk kultur ikke fungerer som ventet under andre kulturelle forhold. Er disse kulturforskelle tilstrækkeligt store, opstår der både erkendelsesmæssige problemer og politiske konflikter. Dette har ofte været et tema i u-landsforskningen (Myrdal, 1968) og ligger også bag teorierne om en særlig kvindekultur. Kvindekulturteorierne hævder, at mænd og kvinder lever mere eller mindre i hver sin verden. Kvinderne lever i hjemmesfæren, i familien, mens mændene lever i udesfæren, på arbejdsmarkedet og i det politiske liv. Denne opdeling i en kvindekultur og en mandskultur indebærer, at sociale ressourcer ikke tillægges den samme mening eller har det samme brugspotentiale for kvinder og mænd, og den indebærer, at forskellige former for adfærd vurderes forskelligt af de to køn (Halsaa Albrektsen, 1977; Ås, 1975 og 1982).

Det er med denne accentuering, at kulturbegrebet anvendes i Hanne Sandagers artikel »Centraladministrativ kultureksport«. Her skildres forskellene mellem københavnerkulturen og den kommunale administrative kultur i provinsen, forskelle der indebærer manglende administrativ effektivitet. Også i flere af de andre artikler inddrages imidlertid dette aspekt af kulturbegrebet.

Andre forfattere har lagt vægt på, at man med begrebet »politisk kultur« forstår summen af befolkningens »holdninger til det politiske system og dets enkelte dele og holdninger til den enkelte borgers rolle i systemet« (Almond & Verba, 1965: 12). Man har da særligt beskæftiget sig med de holdninger, man mente havde afgørende betydning for det politiske systems fortsatte eksistens. Det har typiske drejet sig om holdninger som for eksempel nationalfølelse, autoritære/demokratiske holdninger, tillid til de offentlige myndigheder og til politikerne, tolerance over for mindretalsgrupper, politisk kompetence, politisk selvtillid, identifikation med sociale grupper. Ambitionen har ofte været at give en helhedsbeskrivelse af det enkelte lands politiske kultur. Begrebet kan således ses som en moderne version af det, man tidligere kaldte nationalkarakter.

Af interesse i denne sammenhæng bliver både holdningerne, som man finder dem i den brede befolkning, og holdningerne i den politiske elite. Om den danske befolknings politiske kultur, forstået på denne måde, har Jørgen Goul Andersen i 1984 skrevet artiklen »Aspekter af den politiske kultur i Danmark efter 1970«, mens der ikke i det foreliggende temanummer findes nogen artikel om dette emne. Til gengæld skildrer Erik Damgaard i sin artikel »Ændringer i den parlamentariske kultur« sider af den politiske elites politiske kultur, de spilleregler og normer, der gælder i Folketinget.

Mens funktionsanalytikerne primært interesserede sig for en hel nations politiske kultur, har man senere og med andre teoretiske udgangspunkter beskæftiget sig nok så meget med forskellige sociale gruppers subkulturer. Særlig arbejderkulturen har været genstand for mange undersøgelser, og der er på dette område foregået en betydelig begrebsudvikling (se for eksempel Andersen, 1981). Ud fra en politologisk synsvinkel er et af de væsentligste træk, at subkulturen fungerer som en samlende og mobiliserende kraft, der giver klassen identitet, sammenhæng og målrettethed i den politiske kamp. Forstået på denne måde bliver kulturen ikke blot en passivt overtaget forståelsesramme, men også en mere eller mindre bevidst opbygget mobiliseringsfaktor. Idet interessen skifter til subkulturen inddrages også flere indholdselementer end tidligere. Hvor funktionalisterne oprindelig mest interesserede sig for det, Almond har kaldt »the system culture«, har interessen senere omfattet også hverdagskulturen og »the policy culture«, hvorved forstås »the distribution of preferences regarding outputs and outcomes of politics, the ordering among different groupings in the population of such political values as welfare, security and liberty« (Almond & Verba, 1980: 26).

Gunhild Agger skildrer i artiklen »Hverdagskultur og organisationskultur i arbejdersammenhæng 1870 – 1930« den politiske kultur i den danske arbejderklasse i den periode, hvor arbejderkulturen var stærkest, og hvor den politiske mobilisering af den danske arbejderklasse foregik. Det er arbejderklassens subkultur, som den opbygges gennem foreninger og aktiviteter, der gør arbejderbevægelsen til andet end en effektiv interesseorganisation. Det er et parallelt begreb om en mobiliserende subkultur, der anvendes i Lise Tøgebys artikel »Politisk radikalisme i arbejderklassen og mellemlagene«, hvor hovedspørgsmålet er indholdet af den mellemlagskultur, der er skabt i Danmark i løbet af de seneste 20 år.

De tre omtalte versioner af begrebet »politisk kultur« har det fælles, at det er beskrivende, neutrale begreber. Imidlertid er det karakteristisk, at der allerede hos de tidlige funktionalister optrådte en interesse for kvalitative spørgsmål. De talte vel ikke om, at den ene form for politisk kultur var bedre eller mere ønskværdig end den anden, men de opfattede bestemte kulturformer som funktionelle i forbindelse med forskellige statsformer. »The Civic Culture« er den kulturform, der understøtter et stabilt demokrati, og implicit, men vel også eksplicit, fremgår det, at et stabilt demokrati er en ønskværdig tilstand for et land. Overhovedet har hele disciplinen »politisk udvikling« været strategisk orienteret. Det drejede sig om at udpege den mest hensigtsmæssige udviklingsstrategi, der kunne føre de mange udviklingslande frem til det stade, der eksisterede i de vestlige demokratier. Netop disse implicite eller eksplicite værdipræmisser har man kritiseret for

eksempel Almond og Verba for, enten fordi man mente, at forskningen burde være værdifri, eller fordi man mente, at der burde lægges andre værdier til grund.

I *The Civic Culture Revisited* vedstår Almond imidlertid, at han mener, at der er en kvalitativ forskel på forskellige politiske kulturer. Han påpeger, hvordan analyserne i *The Civic Culture* står i gæld til klassiske forfattere som Platon og Aristoteles, hvis begreber netop ikke var blot beskrivende (Almond & Verba, 1980).

Uffe Juul Jensen tager i sin artikel »Politisk kultur og moral« udtrykkeligt afstand fra en udelukkende beskrivende brug af begrebet »politisk kultur« og tager sig for moralsk at vurdere den politiske kultur, der eksisterer i Danmark i dag.

De fem nævnte artikler handler om politisk kultur i Danmark. Det er lige ved at være første gang, at dette emne bliver behandlet i en politologisk sammenhæng. Trods begrebets store udbredelse først og fremmest i amerikansk politologi i 1960'erne har det kun sjældent optrådt i dansk politologi. Af tidligere eksempler kan kun nævnes to. Hans Jørgen Nielsen og Steen Sauerberg skrev i 1976 to artikler om Fremskridtspartiets forudsætninger, som de kaldte »The Uncivic Culture« (Nielsen, 1976 og Sauerberg, 1976), og som nævnt skrev Jørgen Goul Andersen i 1984 artiklen »Aspekter af den politiske kultur i Danmark«. Det betyder naturligvis ikke, at der ikke er foretaget analyser, der siger noget om den politiske kultur i Danmark, men disse er blot ikke blevet tematiseret på denne måde.

Hvorfor så udgive et temanummer af *Politica* om politisk kultur, eller som temaet er kaldt »Politik som kultur«? Vi må jo nok indrømme, at vi her til en vis grad rider med på en videnskabelig modebølge. Kulturbegrebet er ved at være et modebegreb både inden for samfundsvidenskaberne og inden for humaniora. Man kan derfor sige, at temanummeret afspejler et ønske om at drage nytte af nogle af de analyseformer og begrebsdannelser, der er oparbejdet i andre, beslægtede fag, blandt etnologer, litterater, historikere og filosoffer. Egentlig minder situationen meget om situationen i amerikansk politologi i slutningen af 1950'erne, hvor man netop også ønskede at gøre brug af begreber og indsigter hentet fra andre samfundsvidenskabelige discipliner.

Vi mener, at vi ved at inddrage den politiske kultur får en bedre og mere omfattende forståelse af, hvordan det politiske liv fungerer. Det er vigtigt at vide noget om materielle interesser og politiske strukturer, men det er ikke tilstrækkeligt. Det er vigtigt også at inddrage den kultur, der giver mening og sammenhæng til strukturer og adfærd.

Litteratur

Almond, Gabriel A. & G. Bingham Powell (1966). *Comparative Politics. A Developmental Approach*, Boston: Little, Brown & Co.

Almond, Gabriel A. & Sidney Verba (1965). *The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, Boston: Little, Brown & Co. Bogen er oprindeligt udgivet i 1963.

Almond, Gabriel A. & Sidney Verba (1980). *The Civic Culture Revisited*, Boston: Little, Brown & Co.

Andersen, Svend Aage (1981). »Arbejderklassens kulturhistorie – problemer og indfaldsvinkler i studiet af »arbejderkultur««, *Årbog for arbejderklassens historie*, vol. 11, København.

eksempel Almond og Verba for, enten fordi man mente, at forskningen burde være værdifri, eller fordi man mente, at der burde lægges andre værdier til grund.

I *The Civic Culture Revisited* vedstår Almond imidlertid, at han mener, at der er en kvalitativ forskel på forskellige politiske kulturer. Han påpeger, hvordan analyserne i *The Civic Culture* står i gæld til klassiske forfattere som Platon og Aristoteles, hvis begreber netop ikke var blot beskrivende (Almond & Verba, 1980).

Uffe Juul Jensen tager i sin artikel »Politisk kultur og moral« udtrykkeligt afstand fra en udelukkende beskrivende brug af begrebet »politisk kultur« og tager sig for moralsk at vurdere den politiske kultur, der eksisterer i Danmark i dag.

De fem nævnte artikler handler om politisk kultur i Danmark. Det er lige ved at være første gang, at dette emne bliver behandlet i en politologisk sammenhæng. Trods begrebets store udbredelse først og fremmest i amerikansk politologi i 1960'erne har det kun sjældent optrådt i dansk politologi. Af tidligere eksempler kan kun nævnes to. Hans Jørgen Nielsen og Steen Sauerberg skrev i 1976 to artikler om Fremskridtspartiets forudsætninger, som de kaldte »The Uncivic Culture« (Nielsen, 1976 og Sauerberg, 1976), og som nævnt skrev Jørgen Goul Andersen i 1984 artiklen »Aspekter af den politiske kultur i Danmark«. Det betyder naturligvis ikke, at der ikke er foretaget analyser, der siger noget om den politiske kultur i Danmark, men disse er blot ikke blevet tematiseret på denne måde.

Hvorfor så udgive et temanummer af *Politica* om politisk kultur, eller som temaet er kaldt »Politik som kultur«? Vi må jo nok indrømme, at vi her til en vis grad rider med på en videnskabelig modebølge. Kulturbegrebet er ved at være et modebegreb både inden for samfundsvidenskaberne og inden for humaniora. Man kan derfor sige, at temanummeret afspejler et ønske om at drage nytte af nogle af de analyseformer og begrebsdannelser, der er oparbejdet i andre, beslægtede fag, blandt etnologer, litterater, historikere og filosoffer. Egentlig minder situationen meget om situationen i amerikansk politologi i slutningen af 1950'erne, hvor man netop også ønskede at gøre brug af begreber og indsigter hentet fra andre samfundsvidenskabelige discipliner.

Vi mener, at vi ved at inddrage den politiske kultur får en bedre og mere omfattende forståelse af, hvordan det politiske liv fungerer. Det er vigtigt at vide noget om materielle interesser og politiske strukturer, men det er ikke tilstrækkeligt. Det er vigtigt også at inddrage den kultur, der giver mening og sammenhæng til strukturer og adfærd.

Litteratur

Almond, Gabriel A. & G. Bingham Powell (1966). *Comparative Politics. A Developmental Approach*, Boston: Little, Brown & Co.

Almond, Gabriel A. & Sidney Verba (1965). *The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, Boston: Little, Brown & Co. Bogen er oprindeligt udgivet i 1963.

Almond, Gabriel A. & Sidney Verba (1980). *The Civic Culture Revisited*, Boston: Little, Brown & Co.

Andersen, Svend Aage (1981). »Arbejderklassens kulturhistorie – problemer og indfaldsvinkler i studiet af »arbejderkultur««, *Årbog for arbejderklassens historie*, vol. 11, København.

- Goul Andersen, Jørgen (1984). »Aspekter af den politiske kultur i Danmark efter 1970« i Erik Damgaard m.fl., *Dansk demokrati under forandring*, København: Schultz.
- Halsaa Albrektsen, Beatrice (1977). *Kvinner og politisk deltakelse*, Oslo: Pax.
- Myrdal, Gunnar (1968). *Asian Drama*, Penguin Books.
- Nielsen, Hans Jørgen (1976). »The Uncivic Culture: Attitudes towards the Political System in Denmark, and Vote for the Progress Party 1973-1975«, *Scandinavian Political Studies*.
- Pye, Lucien W and Sidney Verba (1965). *Political Culture and Political Development*, Princeton University Press.
- Sauerberg, Steen (1976). »The Uncivic Culture: Communication and the Political System in Denmark 1973-1975«, *Scandinavian Political Studies*.
- Ås, Berit (1975). »On Female Culture«, *Acta Sociologica*, no. 2-3.
- Ås, Berit (1982). »Tilbakeblikk og sideblikk på begrebet kvinnekultur« i Runa Haukaa m.fl. (red.), *Kvinneforskning: Bidrag til samfunnsteori*, Oslo: Universitetsforlaget.